

HJEMLY FRI- og EFTERSKOLE

1889 — 1989

Thyra Kej

Kører man i Nybølle fra Assenslandevejen og ned over Nybøllegårds marker, kan man lidt sydøst for gården følge et hegn op til en lille tilgroet plads — måske der, hvor den i slutningen af forrige årh. kendte »Maren Lauses gård« lå — og her finde en sten rejst til minde om præsten Hans Agerbek, der var præst først i Espe senere i Ø. Hæsinge, hvor han var vokset op som plejesøn af den daværende præst.

Maren Lauses gård var samlingsstedet for nogle af de »første hellige« og opvakte kristne på Midtfn. Her kunne man samles og opmuntre hinanden med gudelig sang og tale, være i fred for andres spot og for øvrighedens truende holdning.

Hans Agerbeks store folkemøder på den omtalte plads, der lå ret centralt midt mellem Espe og Nybølle, har givetvis været med til at gøde tanker hos beboerne på egnen, når de fik lyst og trang til at være med i det åndsliv, der rørte sig på Midtfn i de år.

Desuden satte Hans Agerbek også stærke spor hos sine konfirmander sådan, at de, når de blev lidt ældre, da søgte til højskolerne for at finde samme tanker der.

Det var således en godt rustet og vel forberedt flok af egnens folk, Anne Ilum mødte, da hun i begyndelsen af 1880-erne drog fra sit fødehjem i Højrup til Nybølle for at starte det børnehjem, hun havde drømt om.

Anne Ilum hørte ikke selv til Hans Agerbeks konfirmander, og hun havde heller ikke som de fleste unge på egnen været elev hos Alfred Poulsen på Ryslinge Højskole. Hun havde derimod været hos Anton Nielsen i V. Skerninge, og det var hendes optagethed af, hvad hun mødte her, som førte til, at hun besluttede sig for at oprette et børnehjem og der videreføre det, hun havde oplevet hos Anton Nielsen.

Der blev købt en grund i Nybølle ved landevejen sydøst for Hillerslev Kirke. Her rejstes en lille rødstensbygning med skifertag. Huset blev kaldt »Hjemly«. Navnet står der stadig som dengang — på gavlen ud mod vejen. Det skulle være et hjem og et ly for de børn, der ellers intet sådant havde.

Anne Ilums virksomhed med sit børnehjem blev imidlertid ikke af lang varighed. Hun giftede sig med en murermester og rejste med ham til Århus. Man fortæller, at Anne Ilum

for at ville gifte sig med ham, forlangte, at han skulle bygge et øvelseshus i tilknytning til Hjemly (det er den bygning, der ligger nærmest det oprindelige Hjemly og som i dag er sløjdsal).

Huset blev bygget, og der blev valgt en bestyrelse for Hillerslev sogns øvelses- og forsamlingshus. Lars Nielsen, Højrup blev formand.

I de forholdsvis få år, Anne Ilum havde sit børnehjem på Hjemly blev hun kraftigt støttet af slægt og venner, der samledes hos hende til samtale, oplæsning og sang. Det var hendes og vennernes ønske, at børnehjemmet måtte fortsætte som friskole. Og således blev det.

Et par år stod Hjemly ubenyttet hen, men drømmen om friskolen levede, og flere hjem sluttede sig til idéen.

Her må nok nævnes Lars Nielsen og hans kone (søster til Anne Ilum) dengang »Engesyn« senere »Højrupgård«. De var fra første færd med og blev gennem mange år en særdeles god støtte for skolen. Men der var dog en væsentlig hindring for at få denne i gang. Det var nemlig sådan, at flere af dem, der støttede tanken om en skole, desværre ingen børn havde. Men fra alle sognets byer fik tanken snart tilslutning, og i foråret 1889 havde 14 familier sluttet op om skoletanken.

»Hjemly« ca. 1955

Hjemlys første lærer var Hansen Brøndsted. Han stammede fra Fredericiaegnen, havde været på Gedved Seminarium og kom senere i forbindelse med Laurs Rasmussen, Ringe Fri- og Fortsættelsesskole, hvor han blev lærer. Og det var nok herfra, han fik forbindelsen til Hillerslev.

Der fortælles en lille morsom episode fra hans ansættelse. En forårsdag 1889 stod Brøndsted i Lars Nielsens dagligstue, hvor der udspandt sig følgende fyndige men korte samtale:

B.: »Tænkes der på at oprette en friskole er på egnen?«

L.N.: »Ja, så småt. Men vi har ingen skolebørn«.

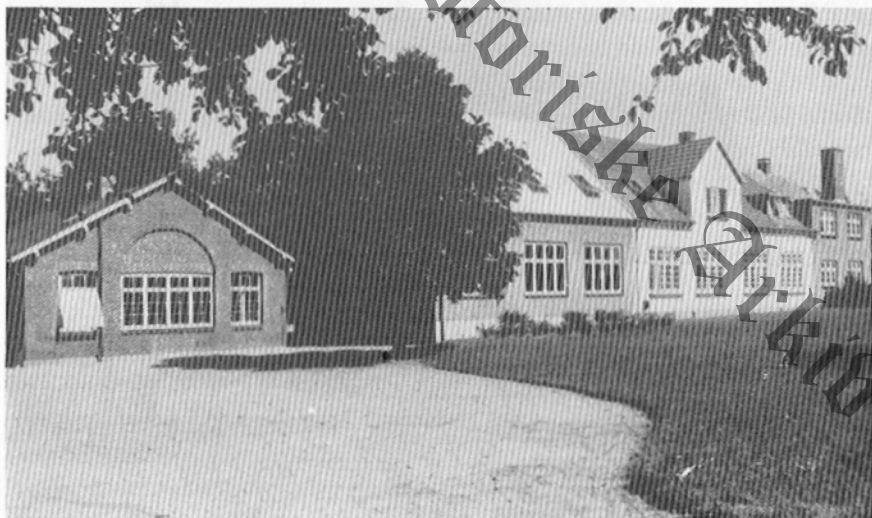
B.: »Dem skaffer jeg«.

Således var begyndelsen, og nu

blev der for alvor kaldt på friskolevennerne. De mødte op — ikke talrigt, men forstående og offervillige.

Det var modige folk, der turde starte en skole uden at have elever. Men begejstringen for sagen var der. Man dannede en lille skolekreds og lejede Anne Ilums hus, og den 5. maj 1889 kunne Hjemly Friskole starte med 12 elever.

Det blev en stor dag for Brøndsted. Alt var gået over forventning, og allerede i den første høstferie måtte skolestuen udvides. Det følgende år indrettede man endnu en lille skolestue på loftet. Men med to klasseværelser måtte der ansættes en medhjælper. Det blev en ung pige fra egnen, Marie Møllerhøj hed hun. Hun blev en god støtte for Brønd-

»Hjemly« 1958

sted. Man siger, at uden hende var Brøndsted aldrig blevet det, han blev.

I 1891 blev Brøndsted og Marie gift. Det var nok noget af et vovestykke at gifte sig på et embede, der kun gav 2-300 kr. i årsløn. Men forældre-kredsen voksede, dermed blev lærer-lønnen naturligt også større, og Marie forstod den kunst at holde hus med lidt.

Under Brøndsteds ledelse gik Hjemly jævnt og solidt fremad. I løbet af få år var elevtallet fordoblet. Brøndsted var en dygtig lærer. Han forlangte arbejde, orden og lydighed. Men når han kom ud på legepladsen, var al stramheden som blæst af ham, og han kunne lege med i børnetokken. Nogle elever ville måske nok sige, at han var en streng lærer, men de måtte vedgå, at han gav dem et solidt grundlag i fag som dansk og regning — og hans religionsundervisning glemte de aldrig. Selv sagde Brøndsted: Det er gennem vort arbejde, vi skal vinde agtelse for vor skolegerning.

Det aftenskolearbejde, som Anne Illum allerede havde begyndt, fortsatte Brøndsted med. Han havde tidligere været højskolelærer og var således vant til at færdes blandt unge. Skolestuen var fyldt til sidste plads i disse aftener, hvor han fortalte og læste op, hvilket sidste han var meget dygtig til. Men med en natur som Brøndsteds kunne man nok komme til at støde an hist og her. Hans stren-

ge krav både til børn og voksne bekom ikke alle lige vel. Han blev utryg ved sin gerning på Hjemly, og da der på et tidspunkt søgtes en leder til Gravvænge Friskole, henvendte Brøndsted sig der og fik stillingen.

Som ny lærer fik man Aleksander Højlund. Han var også en dygtig lærer og havde let ved at komme i kontakt med skolekredsen, især de unge samledes om ham. Mange nye kom til, og bygningerne blev snart for små, så der blev bygget en ny skolestue syd for Hjemly, senere kaldet Annekset. Højlund havde som nævnt gode evner til at arbejde med unge, og han havde vældig lyst til at få en efterskole i gang. Det lykkedes også for ham. I 1906 blev der opført en ny bygning, den der indtil 1978 udgjordes af det hvide hus med årstallet 1906 over døren. Her blev plads til foruden efterskolen også et klasseværelse til børneskolen, værelse til lærer og lærerinde samt på førstesalen 6 elevværelser. Det var en dårlig bygning, bygget af cementsten, så den har kostet anselige summer at vedligeholde gennem årene, indtil man i 1978 fuldstændig renoverede bygningen, så den i dag fremtræder som en velfungerende del af friskolen.

Højlund var lykkelig ved sit arbejde i efterskolen. Alligevel forlod han Hjemly allerede to år efter, da han blev tilbudt plads på Ryslinge Højskole. Hans største lyst var at arbejde

i højskolen, så forældrekrederen måtte omvendt nødig give afkald på ham.

Nu skulle man så finde en afløser. Et flertal i skolekredsen mente, at man skulle forsøge at få Brøndsted tilbage. Han lod sig overtale, vist nok fristet af den nye efterskole, der var oprettet, men også fordi han var bange for at blive så gammel på et sted, så folk kunne ham udenad. »Aldrig færdig, men altid på vej« var hans valgsprog. Imidlertid blev det nok sværere for Brøndsted at vende tilbage, end han havde troet. For børnene og de unge var han en fremmed, og hans optræden var meget ulig Højlands. Men det lykkedes efterhånden for ham at vinde både børnene og de unge. Dog var det nok timerne i efterskolen, der gav ham den største glæde i hans anden periode på Hjemly, selvom den ikke var af længere varighed. Kort før jul 1914 blev han alvorligt syg og døde i begyndelsen af det nye år.

Et årstid ledede Marie Brøndsted skolen, men hun indså, at det i længden blev hende for uoverkommeligt. Hun bad bestyrelsen finde en ny leder.

Kort før Brøndsted døde, havde han sagt til skolens daværende formand Lars Nielsen, at Aksel Appel sikkert var den rette mand som hans afløser. Dette blev forelagt kredsen, og med blot en enkelt indsigelse imod ham: Han var for ung (27 år), hvortil Lars Nielsen svarede: »Det retter sig

med årene«, blev han valgt og ansat fra sommeren 1916 sammen med sin kone, der var lærerinde. Appel var læreruddannet på Odense Seminarium, og han havde været ung lærer hos Brøndsted på Hjemly, så helt ukendt på stedet var han ikke.

Vi skal lidt tilbage i tiden igen.

Den 5. maj 1914 havde Hjemly gennemlevet sine første 25 år, og i den periode havde der kun været een formand, nemlig Lars Nielsen fra Højrup. Man kan vist rolig sige, at uden ham er det tvivlsomt, om det alt sammen var blevet til noget.

Den ny formand blev Frands Frandsen, Skelbo. Han bestred pladsen i 27 år. Deraf må man udlede, at skolen har været inde i en støt og rolig periode, hvor kredsen har følt sig tryk ved lederen, som i alle disse år var Appel. Spørger man ældre folk på egnen, der enten har haft Appel som lærer eller på anden måde har kendt ham, får man samme besked: Som menneske var Appel en lidenskabelig natur, der pålagde sig selv en enorm selvdisciplin. Han havde et til tider voldsomt temperament og en ukuelig viljestyrke, der gjorde, at han kunne overkomme det utroligste. Han var bl.a. med i ungdomsarbejdet, var formand for Friskoleforeningen og for Præliminærkursus i Ringe. Hjemme var han med i de mindste detaljer både i fri- og efterskolen. Men det må også tilføjes, at han krævede endog meget af

sine medhjælpere, så det var nok ikke altid lige let at være ung lærer på Hjemly. Selv var han som underviser levende, men bestemt. Nok skulle det være rart at være i skolestuen, men der skulle også bestilles noget — både med øje, hænder og øren.

Er det så hele sandheden om Appel? Jeg lader nu afdøde Sigurd Larsen tolke, hvad Appel også var. Han siger det på denne måde:

»Hvem kunne komme og træde trøstende til, når der i et hjem var sorg? Hvem kunne vi henvende os til, når der var ting, der trykkede? Hvem kunne råde og vejlede, når nogen ville prøve noget nyt? Og hvem var den mest åbne og mindst aggressive mod forældre med et andet skolesyn end Hjemlys? Det var Appel. — I over en menneskealder har han ledet Hjemly og været med til at forme generationers personligheder. — Vi kunne være enige eller uenige. — Uden om Appel kom vi aldrig«.

I de næsten fyrrer år Appel var på Hjemly skete der selvsagt også noget med skolens udbygning. Flere elever — i perioder op mod 75-80 børn i friskolen krævede mere plads, og desuden var efterskolen også i god vækst, så der måtte udvides. Ved generalforsamlingen 20. juli 1926 vedtog man at bygge en ny gymnastiksal, så den gamle kunne inddrages til henholdsvis skolestue og legestue.

Der blev samlet ind. Ifølge protokollen skulle der tegnes andele for ca.

14000 kr., før man kunne gå i gang. Det var en stor opgave for kredsen — vel den største i dens 100-årige historie. Man var klar over, at opgaven var stor, og Lars Nielsen bemærkede: »Enten splittes kredsen på dette byggeri, eller den tømres sammen som aldrig før«. Man gik i gang. Noget af arbejdet gjorde man selv. Udgifterne beløb sig alt i alt til ca. 24000 kr., men så havde man også en efter datidens forhold stor og god gymnastiksal. I januar 1927 stod salen klar til indvielse, og den fungerede upåklageligt i de næste 50 år, uden at der blev foretaget væsentlige forandringer.

Af andre større projekter i disse år kan nævnes, at man i 1934 besluttede at lægge centralvarme ind i efterskolen. Men komme ind på alle de tilbygninger og omforandringer, der foregik på Hjemly i de år, vil føre for vidt. De, der kender stedet, vil vide, at det bærer tydeligt præg af at være bygget efter knopskydningssystemet — alt eftersom pladsen i det værende blev for trang.

I 1949 kom dog endnu en stor tilbygning til. Den forbandt gymnastiksalen med efterskolebygningen. Den rummede toiletter og baderum, samt et stort lyst skolekøkken. Planerne og tildels byggematerialerne havde man allerede i 1939, men så kom krigen. Styrelsen blev ængstelig, og planen blev henlagt. Da den 10 år senere blev ført ud i livet, var det til ca. 4-dobbeltprijs: 71.600 kr.

Men der var stadig meget, der pressede på. Skolen var som alt andet blevet nedslidt i krigsårene. De mange elever, der stadig — og heldigvis må man sige — var der, sled også på det hele — vel også på Appel. Så da han efter de mange år sagde sin stilling op i 1954, måtte skolekredsen tage det til efterretning og finde en ny leder.

En epoke af Hjemlys historie var afsluttet.

Det nye lederpar blev Bodil og Gunner Oxe. Han var fra Ryslinge og således ikke ukendt med det midt fynske skole- og åndsliv. Men det var ikke nogen let opgave at følge efter Appel, der i en menneskealder havde ledet skolen og med sin store personlighed præget den sådan, at når man havde sagt Hjemly, måtte man også sige Appel.

Men Bodil og Oxe tog fat, stille og roligt, som det var Oxes natur, og de vandt sig mange venner i skolekredsen og gjorde et stort og uegennyttigt arbejde i de 12 år, de var der.

Oxe var en dygtig underviser og god fortæller, især når det gjaldt historie. Også sprog havde hans interesse, så han fik indført sprogundervisning i friskolen.

Hjemly havde hidtil været en alm. 4-klasset skole med hverdagensundervisning. Oxe fik nu lempet 4 dages skolegang ind, disse blev senere til 5 dage, så længe før man i folkeskolen fik indført 5 dages undervis-

ning, var den prøvekørt på Hjemly — og til alles tilfredshed.

Med flere undervisningsdage til børnene skulle der også mere plads til. Man gik i gang med byggeplaner, der skulle omfatte efterskolestue, lærerlejlighed og elevværelser. Desuden skulle hele facaden mod vejen beklædes med røde mursten. Byggetilladelsen trak ud. Men da den endelig kom, blev der til gengæld bygget på rekordtid, så herlighederne kunne tages i brug i efteråret 1956.

Det var i de år, skoleloven om bl.a. centralskolerne blev diskuteret og vedtaget. Jeg tror det var en af grundene til, at elevtallet i friskolen i de år var for nedadgående. Men var det en usikker tid både for friskolen og til dels også for efterskolen i de år — ikke blot på Hjemly — så var det vel forståeligt, at nogle i skolekredsen var betænkelige, da Oxe hævdede, at for at vende det dalende elevtal til fremgang, var det nødvendigt at udbygge og modernisere skolen. Alligevel gik man i gang, lavede tegninger og søgte om statslån. Men tilladelsen lod vente på sig.

I foråret 1966 sagde Oxe sin stilling op. Det så vel for håbløst ud på Hjemly.

Som ny leder blev ansat Jytte og K.E. Lambrecht. Hans interesse lå fuldt og helt i efterskolearbejdet, og han lagde ikke skjul derpå. Det kunne ikke undgå at få følger for friskolen. Elevtallet dalede så langt ned,

som det vist ikke havde været siden skolens start.

Byggeriet gik det også trægt med. Nye tegninger blev indsendt. Omsider blev man dog gjort opmærksom på, at hvis man ville begynde med forstanderboligen, kunne der hurtigt gives tilladelse. Det blev så løsningen, og december 1968 stod denne færdig. Den gamle bolig kunne nu indtages til spise-stue og elevværelser m.m.

Lambrechts tid på Hjemly blev ikke af lang varighed. Foråret 1971 enedes styrelsen og han om at skilles, og Lambrecht sagde sin stilling op.

Nyt lederpar blev Tove og Erik Paabøl Andersen. De var uddannede på »Elbæk Lærerskole« og havde sidst været ansat ved efterskolen der. De var unge, men de havde så meget gå-på-mod, at de turde gå i gang med en skole, der var for nedadgående og med en elendig økonomi. Paabøl viste sig imidlertid at være en god økonom og han havde det fornødne overblik, så da vi endelig — efter 5 års ventetid — kom i gang med byggeriet, gik det bare. Hvert år blev der føjet nye etaper til, så vi kunne glæde os over de gode lokaliteter, der især kom efterskolen til gode.

Men der var også andet, der kom i gang. Allerede det første år begyndte Tove med børnehaveklasse og lege-stue for de 3-5 årige. Det viste sig at være det, der skulle til for at vende nedgangstid til opgangstid. Siden er

den tendens fortsat, så man i dag nærmer sig de 120 elever der. I efterskolen blev tilbudt prøve efter 9. kl. og desuden teknisk forberedelseseksamene. Også det gav pote.

Paabøls havde nogle meget travle år på Hjemly. Men de overkom det utroligste. Foruden at passe undervisning, byggeri, forældre-kreds og fire døtre klarede de også begge at læse teologi og tage eksamen heri. Paabøl søgte og fik præsteembede i Grimstrup ved Esbjerg. Det var i 1981.

Da man denne gang skulle søge ny leder, så alt heldigvis lysere ud. Udbygningen af skolen var i fuld gang. Man havde endda fået den gamle efterskole restaureret. Der var en støt og rolig fremgang i elevtallet i friskolen og fuldt besat i efterskolen.

Vælget faldt på Lone og Bent Rasmussen. De kom fra Nordfyn. Lone og Bent havde en særlig sans for det æstetiske. De glædede sig begge over at gøre alt både ude og inde så smukt som muligt. Og økonomisk havde vi fået hovedet så meget oven vande, at det lod sig gøre at ofre lidt herpå. De havde også sans for at bevare de gamle værdier, så selvom vi oppe på bakken efterhånden havde fået bygget en helt ny efterskole op, så bevarede vi stadig det gamle Hjemly nede ved vejen, hvor friskolen har til huse. Dette blev sat i stand og omforandret med det, man kalder »en nænsom hånd«, så det i dag

fremtræder som smukke og praktiske lokaler.

Tilbage er blot at fortælle, at efter sommerferien 1988 fik Hjemly igen ny leder. Lone og Bent Rasmussen følte, at arbejdsbyrden med de to skoleformer var for stor. De sagde deres stilling op.

I deres sted har skolekredsen valgt Birte og Karl Åge Larsen som forstanderpar, samt Søren Bech Sanderhoff som pædagogisk leder i friskolen.

Vi håber, denne løsning må give ro og stabilitet over arbejdet på Hjemly i den nærmeste tid.

